

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ГІРСЬКОГО
ЛІСІВНИЦТВА ІМ. П.С. ПАСТЕРНАКА
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.СТЕФАНИКА

НАУКОВІ ОСНОВИ ВЕДЕННЯ СТАЛОГО ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

*Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції, присвяченої
80-річчю з дня народження П.С.Пастернака
(ТОМ II)*

Івано-Франківськ, 2006

Матеріали доповіді міжнародної науково-практичної конференції (Україна, Івано-Франківськ, вересень, 28-30.2005 р.). – Івано-Франківськ: Екор, 2006. – Том II. – 162 с. – укр., рос., англ.

У збірнику містяться матеріали пленарних і секційних доповідей із питань лісозаставства, лісівництва, лісової екології, лісовідновлення, селекції, інтродукції, збереження генетичних ресурсів, біологічного і ландшафтного різноманіття, охорони і захисту лісу, застосування природозберігаючих технологій. Матеріали ілюструють комплексність підходу до проблем сталого ведення багаторічного лісового господарства, можливість прикладного застосування наукових досягнень. Призначені для науковців, викладачів вузів, коледжів, технікумів, аспірантів, студентів, практиків лісового господарства.

Організаційний комітет:

ВЕДМІЛЬ Микола Максимович – заступник Голови Держкомлісгоспу України
ПРОЦІНСЬКИЙ Дмитро Михайлович - академік-секретар відділення загальної біології НАН України

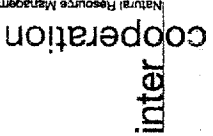
ПАРПАН Василь Іванович – директор Українського зав. кафедрою біології та екології Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника
МИРОНЮК Іван Федорович – проректор з наукової роботи Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

БРЮВІНЧ Роман Іларіонович – заступник директора Українського **ГОЛЮБАК** Олексій Іванович – начальник Івано-Франківського ОУЛП **КОРЖОВ** Володимир Леонідович – перший заступник директора Українського **КОРНІЄНКО** Віктор Петрович – начальник управління науки та інформації Держкомлісгоспу України

КРІНИЦЬКИЙ Триторій Томкович – проректор з наукової роботи Національного лісотехнічного університету України
ТКАЧ Віктор Петрович – директор Українського **ЯЦІК** Роман Михайлович – завідувач лабораторії селекції Українського **РЕДАКЦІЙНА КОЛІГІЯ:** Василь Парпан (відповідальний редактор), Роман Бродович, Володимир Коржов, Роман Яцик (заст. відповідального редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Стойко С.М., д.б.н., професор, доктор гоноріс кауза
Крницький Т.Т., д.б.н., професор
Копій Л.Л., д.с-т.н., професор
Третяк П.Р., д.с-т.н., професор
Чорнобай Ю.М., д.б.н., професор

Видання матеріалів конференції здійснено за фінансової підтримки тешчарсько-українського проекту розвитку лісового господарства в Закарпатті (FORZA).
Координаційний офіс проекту: вул.Лідсгрна,35, 88000, м.Ужгород тел./факс(+38-0312) 619950, 619951
www.forza.org.ua
E-mail: pcv@forza-ic.com.ua

Адреса інституту:
76000, м. Івано-Франківськ
вул. Грушевського, 31, Український
тел. (0342) 55-24-57; (03422) 2-52-49, факс (03422) 2-52-16
E-mail – ukraine@ivf.ukrpack.net; girls@ivf.ukrpack.net ;

пропозиції до “Правил рубок головного користування і рубок, пов’язаних з веденням лісового господарства” у зв’язку з новою редакцією Лісового Кодексу.

Особлива увага в лабораторії приділяється лісовим гідрологічним стаціонарам “Свалява” і “Хрипелів” та постійним дослідним ділянкам на рубки догляду. Вони служать об’єктами для екскурсій, симпозиумів і конференцій, отримання вихідної інформації для складання нормативної бази по веденню лісового господарства та в’ясненню причин формування шкідливих стихійних процесів в гірсько-лісових умовах Карпат). За час існування лібораторії лісівництва її співробітниками захищено 1 докторську (В.І.Парпан) та 4 кандидатські (В.О.Парахоняк, Л.А.Уваров, П.Д.Марків, В.С.Олійник) дисертації. Опубліковано біля 400 наукових статей.

Список використаних джерел:

1. Смаглюк К.К. Аборигенні хвойні лісоутворювачі. – Ужгород: Карпати, 1972.–111 с.
2. Смаглюк К.К. Аборигенні хвойні лісоутворювачі. – Ужгород: Карпати, 1974.–120 с.
3. Смаглюк К.К. Інтродуковані хвойні лісоутворювачі.– Ужгород: Карпати, 1976.– 96 с.
4. Смаглюк К.К. Інтродуковані листяні лісоутворювачі.– Ужгород: Карпати, 1984.–80с.
5. Правила головних і лісовідновних рубок в гірських лісах Карпат Української РСР. – К., 1985. – 18 с.
6. Наставления по рубкам ухода в горных лесах Карпат Украинской ССР.–К., 1986.–61 с.
7. Указания по ведению лесного хозяйства в защитных и санитарно-гигиенических горных лесах Карпат Украинской ССР / Пастернак П.С., Парпан В.И., Маковский Г.М., Парахоняк В.О., Слободян Я.Н., Шпильчак Т.Г.- К., 1986. – 23 с.
8. Правила рубок головного користування в лісах України. Затв. Пост. КМ України від 27.07.1995 р., № 559. – К.,1995. – 17 с.
9. Правила рубок пов’язаних з веденням лісового господарства та інших рубок. Затв. Пост. КМ України від 16.05.1996 р., № 535. – К.,1996. – 10 с.
10. Порядок поділу лісів на групи, віднесення їх до категорії захисності та виділення особливо захисних земельних ділянок лісового фонду. Затв. Пост. КМ України від 27.07.1995р., № 557. – К.,1995. – 20 с.

УДК 630*165.3

ВПОРЯДКУВАННЯ ПОСТІЙНОЇ ЛІСОНАСІННОЇ БАЗИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Р.М.Яцик¹, А.М.Дейнека², Я.П.Целень², В.І.Ступар¹, Ю.І.Гайда¹,
М.Є.Гайдукевич³, Г.М.Сав’як¹, І.Я.Нагнибіда¹

1. Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П.С.Пастернака,
м. Івано-Франківськ
2. Львівське обласне управління лісового господарства, м.Львів
3. Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Yatsyk R.M., Dejneka A.M., Tselen Ya.P., Stupar V.I., Hajda Yu.I., Hajducevich M., Saviyak H. M., Nagnybida I.Y. Develop recommendations ac tegards their arrangement in Lviv Region.

To conduct examination breeding seed forming objects and new forests genetic resources in Lviv Region to develop recommendations ac tegards their arrangement.

В багатьох країнах світу, навіть із високорозвиненим лісовим господарством, проходить зниження цінності генофонду. Однією із головних причин цього незворотнього процесу є широкий обмін лісовим насінням, незалежно від лісонасінного районування, а також закладку лісових культур на основі садивного матеріалу, який вирощений із завезеного однорідного насіння, генетична мінливість якого незначна. В зв'язку з цим, на одну із провідних ролей у веденні сталого лісового господарства виходить якнайшвидше забезпечення лісовідновлення і лісорозведення найбільш високоякісним насінням і садивним матеріалом. Не дивлячись на значну частку використання плантаційного насіння у лісовідновленні, основним джерелом одержання якісного насіння в регіоні все-таки залишаються лісонасінні ділянки, особливо постійні (ПЛНД). І це закономірно, адже повністю перевести лісовідновлення та лісорозведення на плантаційне насінництво неможливо й недоцільно через прогнозоване звуження мінливості ознак лісових видів, зниження їх поліморфізму й подальше блокування всього селекційного процесу.

Результати досліджень, проведених лабораторією лісової селекції та насінництва УкрНДГірліс, показали, що відбір, формування і експлуатація ПЛНД пов'язана із значними труднощами, особливо в жорстких гірських умовах, через наявність крутосхилів, де неможливо застосувати механізми хоча б для збирання насіння, порівняно незначні площі ділянок, їх віддаленість одна від одної, а також від населених пунктів і під'їзних шляхів, відсутність надійного й економічно вигідного обладнання для піднімання в крони дерев збирачів плодів, шишок і насіння. Лише на науково-обгрунтованій основі можна покращити лісове насінництво, що в кінцевому рахунку дозволить створити стійкі, високопродуктивні та якісні ліси і покращити загальну екологічну ситуацію в регіоні та в цілому по країні.

Метою нашої роботи було дослідження сучасного стану й оцінка придатності ПЛНД для цільового використання лісівниками на Львівщині і розробка рекомендацій із впорядкування постійної лісонасінної бази в державних лісгосподарських підприємствах області. Виявилось, що загальна площа зареєстрованих генетико-насінницьких об'єктів станом на 01.01.2005 року на території Львівської області складала майже 5 тис.га (лісові генетичні резервати 3,5 тис.га, постійні лісонасінні ділянки – 1,1, клонові насінні плантації – 0,1 та плюсові насадження – 0,22 тис.га), що становить 1,06% від загальної площі лісів державного значення. Крім цього, Держреєстром охоплено майже 460 плюсових дерев. Усі вищеприведені об'єкти в сукупності складають єдиний лісовий генетико-селекційний комплекс Львівщини, який може стати основою організації регіонального селекційно-насінницького центру. Лісовідновлення в області щорічно здійснюється на площі біля 1,8-2,0 тис. га, з них 80 % штучним шляхом. Аналіз показує, що наявна кількість об'єктів ПЛНД перевищує розрахункову в 3-5 разів (залежно від породи). В окремих держлісгоспах налічується така кількість ПЛНД, яка при раціональному використанні їх може забезпечити насінням усю область. Наприклад, понад 100 га ПЛНД бука функціонує в Бібрському ДЛГ, майже така ж кількість ПЛНД дуба – в Бродівському ДЛГ тощо. Тому, перед науковцями постало завдання ретельно вивчити ці об'єкти та розробити практичні заходи з їх впорядкування і раціонального використання. Варто зауважити, що крім ПЛНД, для насінницьких потреб використовуються також лісові генетичні резервати, плюсові насадження і дерева, клонові насінні плантації тощо.

Нами проведена інвентаризація, вивчення і встановлення відповідності вимогам постійних лісонасінних ділянок на території Львівської області. Всього обстежено 163 ПЛНД на площі 1040,7 га. Дослідження показали, що на даний час слід відмовитись від необгрунтованого нарощування ПЛНД за рахунок їх якості, особливо якщо враховувати труднощі з їх відбором і формуванням у гірських умовах. Не варто виділяти ПЛНД і виключати додаткові сировинні ресурси із лісокористування лише для того, щоб у кожному лісництві вони були представлені для головних лісоутворюючих порід навіть у випадках, коли ділянки не зовсім відповідають вимогам, які до них ставляться. Доцільніше впорядкувати планові заготівлі лісового насіння і закуповувати насіння в сусідніх лісництвах, яке зібране в більш продуктивних, з доброю селекційною структурою і станом

насадженнях, зростаючих на великих площах, що забезпечить їх генетичну різноманітність. Останнє дасть можливість викоринити практику створення лісів з однорідного насіння, яке зібрано з невеличких ділянок або навіть з кількох, рядом ростучих, дерев. Створені з такого насіння ліси легко піддаються впливу кліматичних аномалій, шкідників і хвороб. У зв'язку з вищеприведеним, ми підійшли із всією відповідальністю до встановлення придатності ПЛНД, як основного джерела заготівлі лісового насіння. Слід також зауважити, що основна частина існуючих ПЛНД (особливо листяних видів) була відібрана ще до оформлення лісових генетичних резерватів. Тому така кількість їх, при існуванні генетичних ресурсів вищих рангів, виявилась просто не потрібною. Адже насінний і вегетативний матеріал із резерватів, плюсових насаджень, дерев і клонових плантацій є ціннішим, ніж з ПЛНД. Цим викликано більш ретельний підхід до визначення відповідності ПЛНД вимогам, які до них ставляться. З іншого боку, слід усвідомлювати, що з часом кількість площ лісокультурного фонду може різко зрости у зв'язку із реконструкцією похідних смерічників, закладкою плантацій із швидкоростучих порід (енергетичних, технічних, для целюлозно-паперової промисловості і п.п.), залісненням низькопродуктивних сільськогосподарських земель у зв'язку із необхідністю збільшення лісистості територій тощо. У відповідності до Постанови розширеної колегії Держкомлісгоспу України за участю НАНУ, Національного лісотехнічного університету, Мінприроди, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької облдержадміністрацій (протокол №18 від 25 жовтня 2005 року) лісівників зобов'язано заборонити культивувати ялину в букових і ялицевих типах лісу та забезпечити організаційне і технічне сприяння природному та штучному лісовідновленню і карпатських лісах широколистяних порід (в першу чергу бука і явора) та ялиці. Слід уважно підходити також до періодичності плодоношення окремих порід в досліджуваному регіоні. За умови побудови стаціонарних насіннесховищ, які на даний час функціонують у європейських країнах, терміни зберігання насіння різко зростуть. Усі вищеприведені нюанси слід враховувати, але в основу функціонування насінницьких об'єктів повинні бути покладені високі лісівничо-таксаційні та селекційно-формові показники, достатня представленість об'єктів в усіх лісорослинних зонах, лісонасінних районах, підрайонах, характерних типах лісорослинних умов і лісу.

Аналіз одержаних матеріалів з обстеження ПЛНД з метою встановлення їх придатності та ефективності показав, що серед головних аборигенних лісоутворювачів найбільшою площею ПЛНД представлені листяні види – дуб звичайний (47,8%) і бук лісовий (28,4%). Понад 41% ділянок (48 шт. із 116) мають незначну площу, до 5 га, що суперечить існуючим нормам. Слід зазначити, що таких ділянок хоч і багато, але вони займають незначну площу (всього 14,7% від загальної). Найбільше дрібних ділянок належать до ПЛНД сосни і ялини (відповідно, 55,5 та 61,9% за кількістю ділянок і 36,9 та 43,9% - за їх площею). Наглядно, що ні однієї ділянки площею більше 10 га цих видів не функціонують. Натомість, переважна більшість великих ПЛНД (понад 10 га) спостерігається в дуба звичайного, бука лісового і ялиці білої (67-68%). В нормативно-законодавчих актах колишнього Радянського Союзу нижня межа величини ПЛНД була прийнята в 10 га. Дана норма була зафіксована в основних положеннях з лісового насінництва в СРСР, які були випущені в 1965 і 1976 роках [1,2,3,4]. У 80-тих роках минулого століття більшістю дослідників було підняте актуальне питання щодо зниження нижнього порогу величини площі до 5,0 га [5,6,7,8]. Пізніше дана норма трансформувалась у затверджених керівництвом лісовою галуззю України (спочатку Мінлісгоспом, а пізніше - Держкомлісгоспом) нормативних документах (настановах, вказівках, тощо). Нижню межу величини площі ПЛНД для основних лісоутворювачів встановлено на рівні 5 га, а для малопоширених лісових видів та інтродуцентів – 2 га. Це не означає, що нами автоматично вилучені усі ПЛНД, які не відповідали цим нормам. Питання про оптимальну площу повинні вирішуватись на місці. Звичайно ж, створення насінних ділянок більшої площі дозволяє сконцентрувати роботи з їх догляду та експлуатації, підвищує продуктивність праці із заготівлі насіння і тим самим знижує його вартість. Це правило може бути проігнороване лише в окремих випадках. Наприклад, при відсутності в

даному лісонасінному районі, підрайоні чи типі лісу інших, придатних для заготівлі насіння ПЛНД даного виду, наявності видатних насаджень за селекційною структурою, станом, стійкістю, або ж за умови їх зростання в рідкісних типах лісу чи в екстремальних умовах. Вищеприведеними правилами й керувались виконавці даної роботи під час інвентаризації і досліджень ПЛНД. Виявилось, що більшість дрібних ділянок ПЛНД все таки слід вилучити із об'єктів постійної лісонасінної бази, що не принесе відчутної шкоди для насінництва. Насінні ділянки цінних малопоширених лісових видів та перспективних інтродуцентів, при їх відповідності вимогам за іншими показниками, були залишені нами для користування незалежно від їх величини.

Важливим показником стійкості насаджень ПЛНД аборигенних порід є його природне походження. На жаль, ПЛНД найбільш поширених в області шпилькових видів – сосни звичайної і ялини європейської, представлені насадженнями штучного (здебільшого невідомого) походження. Половина насінних ділянок дуба звичайного (як за кількістю, так і за площею), також штучного походження. Це допустимо лише у випадках повної відсутності в конкретних умовах насаджень природного насінного походження. Не бажаними є також ПЛНД хоч і природного, але порослевого походження. Незначна частина ПЛНД бука лісового (7,4%) теж зустрічаються із штучними насадженнями. Слід зазначити, що у зв'язку із відсутністю в деяких типах лісу великих за площею цінних високобонітетних природних деревостанів доброго стану і селекційної структури, приходилось йти на деякі тимчасові поступки й умовно зараховувати в ПЛНД дуба штучні або порослеві насадження гіршої продуктивності й селекційної структури. Спостерігались випадки, коли бонітет насаджень ПЛНД дуба був незначним через ріст його в розрідженому стані і відсутності підгону у зв'язку з формуванням ділянки. Такі ПЛНД, при наявності інших високих показників, також зараховувались до постійної лісонасінної бази. Під час комплексної оцінки ПЛНД, за основу нами прийняті такі важливі показники, як бонітет насадження (даний показник не враховувався за умови зрідження дерев на ділянці і формування їх крон), їх густота, стан дерев, їх селекційна структура, а також сума дерев, придатних для збору насіння з них (плюсові, кращі та нормальні). Крім основних показників, як додаткові, враховувались також захаращеність ділянок, віддаль їх від під'їзних шляхів та населених пунктів, наявність документального і натурного оформлення і т.п. Такий підхід дав можливість розподілити існуючі ПЛНД за встановленими нами чотири категорії цінності: 1) ділянки, які повністю відповідають вимогам; 2) ділянки, які відповідають вимогам, але на них необхідно провести ще ряд додаткових заходів для успішного функціонування; 3) ділянки, які частково відповідають вимогам і можливе лише тимчасове використання їх після проведення кардинальних заходів виправлення; 4) ділянки, які не відповідають вимогам і потребують списання.

Дослідження показали, що лише половина ПЛНД (50,4%) відносяться до першої та другої категорій цінності і придатні для збору насіння з них (табл.). Іншу половину (49,6%) складають насадження, які повністю не відповідають вимогам (четверта категорія) і такі, щоможуть використовуватись лише тимчасово (третья категорія). На даному етапі списання підлягають 58 ПЛНД (35,6%) на площі 352,5 га (33,9%). В той же час, лише шоста частина ПЛНД за кількістю (16,6%) і сьома за площею (14,6%) повністю відповідають вимогам (див. табл.). Така ж частина ПЛНД (16,0% за кількістю і 15,7% - за площею) прийнята нами умовно і може використовуватись тимчасово. Найбільше це стосується ПЛНД шпилькових видів, в зв'язку з тим, що вони зовсім не формувались так, як це необхідно для нормального функціонування таких об'єктів (формування штабмових ширококронних насінних дерев). Як правило, це насадження висотою понад 16-18 м і заготівля насіння в них можлива лише за наявності гідропідйомників (там де дозволяють під'їзні шляхи) або верхолазів. На рівних місцях із багатими незадернілими ґрунтами, на таких ділянках можливе влаштування піднаметових розсадників (ялиця, модрина, дугласія) для одержання цінного самосіву з метою подальшого його дороццювання в парниках або шкільках. Для покриття потреб в якісному насінні шпилькових видів також слід більше створювати клонівих насінних

плантацій. Наприклад, крім плантації сосни в Радехівському ДЛГ, варто створити таку ж Бродівському ДЛГ. Дорученням №5 засідання колегії Держкомлісгоспу України від 26 січня 2006 року (протокол 2) державні лісові підприємства зобов'язано вдвічі збільшити заготівлю насіння сосни з об'єктів постійної лісонасінної бази, починаючи з 2006 року. Це пов'язано з залісненням значної кількості меліоративних сільськогосподарських земель, переданих лісівникам. Сосна, модрина і дугласія добре розмножуються вегетативним шляхом. Це відноситься і до ялиці білої. Практика лісівників Коломийщини свідчить про значну потенційну можливість насінноношення дерев ялиці на плантаціях (до 100 кг насіння з 1 га). Все це слід врахувати під час закладки таких об'єктів в передгір'ї Львівщини. Обстеження ПЛНД показало, що списанню підлягають переважна частина ділянок ялини європейської (85,4%), значна кількість ділянок модрина європейської (33,1%), дуба звичайного і бук лісового (по 32%). Сюди увійшли низькобонітетні, мінусові, розладнані і всихаючі насадження незадовільного стану, сума дерев, придатних для збору насіння в яких не перевищує 50%, порослеві або штучного походження (невідомого) із незначними площами ділянки, дуже віддалені від під'їзних шляхів, захарашені, дерева на яких не сформовані, а також ПЛНД, з яких насіння і самосів ніколи не використовувався.

Крім ПЛНД головних лісоутворювачів, в області функціонує значна частина насінних ділянок інтродуцентів і цінних малопоширених видів (47 ділянок на площі 105,7 га). Більшість з них представлена ділянками дуба червоного (26 шт., 63,3 га). Дана порода невибагливою і швидкоростучою, дає велику біомасу і тому може з успіхом використовуватись в плантаційному лісовирощуванні. Деревина дуба червоного хоч поступається дубу звичайному, але ж її можна одержати вдвічі більше і за коротший термін. Звичайно ж у всьому повинна бути своя межа і такої значної кількості ПЛНД дуба червоного не потрібно. В зв'язку з цим, нами запропоновано п'яту частину з них до списання. Дана порода в умовах Львівщини рясно плодоносить майже щорічно.

На кожному із зарахованих до ПЛНБ ділянок, нами рекомендовані заходи з їх впорядкування. В основному, вони зводяться до зріджування і дотримання оптимальної густоти насадження, вибірки другорядних порід, мінусових, відсталих в рості і всихаючих дерев головної породи, вимітки насінних дерев, вирубки під ними підросту і підліску влаштування площадок для збирання насіння (для листяних видів). Біля 20% ПЛНД зовсім або частково не оформлені в натурі (на кількох ділянках відсутні також паспорти), тому нами також вказується проведення такого заходу. У зв'язку з тим, що ПЛНД шпилькових видів зовсім не формувались і в них повністю відмерли нижні гілки (як правило, до висоти 7-10 м вище), то нами залишені тільки окремі цінні за селекційною структурою і станом ділянки для експерименту. На окремих з них рекомендується провести інтенсивне зріджування дерев формування їх крон, з метою збереження нижніх гілок і вирощування низькоштамбових ширококронних рослин. На переважній більшості ділянок час для таких робіт уже втрачений і вони можуть використовуватись лише тимчасово. Насіння на таких ділянках можливо збирати лише за допомогою верхолазів та гідропідйомників (за умови доброго під'їзду). На Львівщині слід підібрати природні молодняки шпилькових порід або штучні насадження відомого походження у віці 8-10 (сосна, модрина) або 12-15 років (ялина, ялиця) з метою їх інтенсивного зріджування і формування невисоких широких крон у рослин, можливих для збору насіння з них за допомогою драбин. Найбільш цінні ПЛНД варто також створювати і селекційного садивного матеріалу, який вирощують із насіння генетичних резерватів плюсових насаджень і дерев. Метод досить простий та доступний для виробництва. Він придатний для створення штучних ПЛНД плантаційного типу, як у рівнинних та передгірних, так і в гірських умовах. Спосіб створення полягає у висаджуванні в площадку по 3 шт. кращих саджанців, які вирощені із високоякісного насіння і попередньо вже відібрані. Через кілька років на ПЛНД проводять третій селекційний відбір, із залишенням по одному найбільш перспективному деревцю у кожній площадці. Надалі насінна ділянка формується згідно загальноприйнятих правил. Віддаль між площадками приймається 5x5 м для сосни, ялини, ялиці та 6x8 (8x8) м для модрина і дугласії.

Класифікація постійних лісонасінних ділянок Львівщини за категоріями цінності

Порода	Наявність ПЛІНД станом на 01.01.2005 р.		Розподіл ПЛІНД за категоріями цінності															
	к-сть, шт.	площа, га	1			2			3			4						
			к-сть, шт.	площа,		к-сть, шт.	площа,		к-сть, шт.	площа,		к-сть, шт.	площа,					
				%	га		%	га		%	га		%	га	%	га		
Дуб звичайний	44	447,2	10	22,7	75,5	16,9	13	29,6	134,8	30,1	7	15,9	94,0	21,0	14	31,8	142,9	32,0
Бук лісовий	28	265,4	7	25,0	51,8	19,5	12	42,9	117,2	44,2	2	7,1	10,3	3,9	7	25,0	86,1	32,4
Сосна звичайна	18	73,6	-	-	-	-	5	27,8	23,1	31,4	6	33,3	28,7	39,0	7	38,9	21,8	29,6
Ялиця біла	5	59,8	-	-	-	-	5	100	59,8	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Ялина європейська	21	89,0	-	-	-	-	-	-	-	-	3	14,3	13,0	14,6	18	85,7	76,0	85,4
Дуб червоний	26	63,3	6	23,1	20,0	31,6	12	46,2	30,3	47,8	1	3,8	1,3	1,6	7	26,9	12,0	19,0
Модрина європейська	12	25,7	-	-	-	-	1	8,3	0,7	2,7	7	58,4	16,5	64,2	4	33,3	8,5	33,1
Дугласія Мензіса	4	1,7	3	75,0	1,5	88,2	1	25,0	0,2	11,8	-	-	-	-	-	-	-	-
Горіх чорний	1	3,0	1	100	3,0	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сосна веймутова	1	0,2	-	-	-	-	1	100	0,2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Явір	2	11,0	-	-	-	-	1	50,0	5,8	52,7	-	-	-	-	1	50,0	5,2	47,3
Ясен звичайний	1	0,8	-	-	-	-	1	100	0,8	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	163	1040,7	27	16,6	151,8	14,6	52	31,8	372,9	35,8	26	16,0	163,5	15,7	58	35,6	352,5	33,9

Дослідження показали, що на даний час найбільшою проблемою на Львівщині залишається стан постійної лісонасінної бази ялини європейської. У зв'язку з тим, що в області ялинові насадження займають лише сьому частину вкритих лісом площ, нагальної потреби в заготівлі значної кількості її насіння не має. Але навіть й існуючу потребу не вдається покрити за рахунок об'єктів ПЛНБ. Слідом за списанням усіх плюсових насаджень ялини, а також переважної більшості її генетичних резерватів та значної кількості плюсових дерев виявилось, що і ПЛНД ялини не відповідають вимогам. Тому, на даному етапі єдиним виходом із такої ситуації є використання тимчасових лісонасінних ділянок, а також пошук та інтенсивне створення нових селекційно-насінницьких об'єктів ялини (генетичних резерватів, плюсових насаджень, клонових і родинних насінних плантацій тощо).

Для зручності користування, придатними для збору насіння ПЛНД, нами проведено їх розподіл за лісонасінними районами, підрайонами і типами лісу. Використання насіння за цими принципами дасть можливість створювати високопродуктивні, якісні і, що головне, стійкі ліси за висотно-екологічними і типологічними принципами. Варто дотримуватись правил, за якими різниця між умовами місцезростання материнських насаджень і лісокультурної ділянки не повинна відрізнятись більше ніж на один клас за вологістю і один – за трофністю ґрунту. Насіння слід використовувати у своєму і суміжному (в крайньому випадку) підрайоні і ні в якому разі не в іншому районі. Дотримання таких, здавалось би простих і доступних істин, дасть можливість навести лад у використанні об'єктів постійної лісонасінної бази і перевести її на генетико-селекційну основу. Це також дає можливість створення селекційно-насінницьких комплексів із заготівлі, переробки, зберігання насіння і вирощування цінного районованого садивного матеріалу для конкретних умов майбутнього місцезростання лісу.

Підсумком проведеної роботи на Львівщині стали розроблені нами рекомендації із впорядкування постійної лісонасінної бази (ПЛНБ) на території державних лісгосподарських підприємств. Слід пам'ятати, що селекційно-насінницькі об'єкти не можуть існувати довготривалий час. Більшість з них відібрано (або створено) у 60-70-их роках минулого століття (ЛГР - у 80-их роках) і тому необхідно періодично їх поновлювати через біологічне старіння. Особливої уваги потребують об'єкти вегетативного розмноження, адже оптимальним періодом ефективного використання трансплантантів слід рахувати 25-30 років після початку плодоношення рослин. Після вказаного терміну, експлуатація їх стає нерентабельною. Тому, варто максимально використати їх і не упустити можливості створення на базі існуючих об'єктів насінні насадження вищого генетичного рівня, тобто другого покоління.

У зв'язку з вищеприведеним, необхідно передбачати моніторинг постійної лісонасінної бази із регулярною всесторонньою оцінкою доцільності функціонування її об'єктів, підтримкою в оптимальному стані, не говорячи вже про ретельну охорону їх і збереження. Необхідною передумовою раціонального використання ПЛНБ, є оснащення лісового господарства необхідною технікою, механізмами та обладнанням для збирання плодів, шишок і насіння.

Список використаних джерел:

1. Основные положения по лесному семеноводству в СССР. – М.: Лесная промышленность, 1965. – 16с.
2. Основные положения по лесному семеноводству в СССР. – М.: ЦБНТИ лесхоза, 1976. – 32с.
3. Молотков П.И., Патлай И.Н., Давыдова Н.И. Селекция лесных пород. – М.: Лесная промышленность, 1982. – С.82-118.
4. Молотков П.И., Патлай И.М., Давыдова Н.И. Насінництво лісових порід. – К.: Урожай, 1989. – С.49-56.

5. Яцик Р.М., Парпан В.І. Розвиток і результати генетико-селекційних досліджень лісових видів у карпатському регіоні //Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть. – К.: Логос, 2002. – Т.3. – С. 394-410.

6. Яцик Р.М. Стан лісових генетичних ресурсів у карпатському регіоні, шляхи їх збереження і використання //Науковий вісник УкрДЛТУ. – Вип. 12.4. – Львів, 2002. – С. 271-277.

7. Yatsyk R.; Stupar V.; Haida Y.; Fenych V.; Kaplunovsky P.; Porada T.; Ravliuk I. State, Conservation and regeneration of forest genetic resources in the Carpathians and adjacent territories //Natural Forests in the Temperate Zone of Europe-Values and Utilization. – Birmensdorf – Rakhiv.- 2003. – P. 154-155.

8. Рекомендации по созданию, формированию, стимулированию плодоношения и рациональной эксплуатации лесосеменных участков главных лесобразующих пород Украинских Карпат /Яцик Р.М., Гаврусевич А.Н., Зелез П.А., Швадчак И.Н. – Ивано-Франковск, 1985. - 18 с.

УДК 630*238

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ПРИСКОРЕНОГО ЦІЛЬОВОГО ЛІСОВИРОЩУВАННЯ ШВИДКОРОСТУЧИХ ДЕРЕВНИХ ПОРІД В КАРПАТАХ

Р.І. Бродович

Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П.С. Пастернака,
м. Івано-Франківськ

Brodovych R.I. Scientific basing of the purpose high growth species forestry in Carpathians.

Next bases are exposed: additional wood base forming ways in Carpathians; designed area of the purpose stands' creation, their species compositions and coming productions; scientific guarantee level of a forest growing plantation system.

Виникнення незалежної держави України, прийнята орієнтація на впровадження ринкових відносин між державами, погіршення стану природного середовища до рівня екологічної кризи істотно загострили проблему задоволення суспільства в послугах лісу і лісосировинних ресурсах. Навіть у відносно сприятливий період розвитку (початок 90-х років) Україна задовольняла свої потреби в деревині за рахунок власних ресурсів тільки на 25-27%, решта (порядку 30-35 млн. м³) завозилася з лісистих районів Росії [1]. Така ж ситуація була характерна й для регіону Українських Карпат, незважаючи на те що тут зосереджено понад 30% державних запасів деревини. Історично сформовані умови в регіоні, існуюча тоді планова система ведення господарства без обліку потенційних місцевих лісосировинних ресурсів привели до інтенсифікації розвитку багатьох галузей виробництва, тісно зв'язаних з лісом. Це, у першу чергу, лісопильно-деревобробна промисловість, в т.ч. власне лісопиляння, виробництво меблів, плит, фанери і т.п.

На жаль нинішня ситуація в економіці країни проявилася і на істотному зниженні обсягів виробництва, неефективному використанні наявних потужностей, скороченні робочих місць у лісовій промисловості. Природно, що так довго продовжуватися не може. Пройде небагато часу і проблема забезпечення України деревиною проявиться з новою силою, враховуючи також наявність значного попиту на даний вид сировини на ринках закордонних країн. З метою виправлення згаданої ситуації державою прийнята програма "Ліси України", у якій передбачений ряд ефективних заходів по інтенсифікації відтворення лісосировинних ресурсів і раціональному їх використанню.

ЗМІСТ

Червоний В.О. ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА, ОСВІТИ Й НАУКИ	3
Ведмідь М.М. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЛІСОВОЇ НАУКИ.....	9
Киселевский Р.Г. ВОСПОМИНАНИЯ О СОВМЕСТНОЙ УЧЁБЕ И РАБОТЕ В КАРПАТАХ С ПЕТРОМ ПАСТЕРНАКОМ.....	13
Голубець М.А. НАУКОВА СУТНІСТЬ І ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	16
Голубець М.А. СМЕРЕКОВІ ЛІСИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ПРИЧИНИ ВСИХАННЯ, СПОСОБИ ПОРЯТУНКУ.....	18
Ткач В.П., Мешкова В.Л. ВНЕСОК П. С. ПАСТЕРНАКА В РОЗВИТОК ЛІСІВНИЧОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ.....	20
Парпан В.І., Коржев В.Л. ДО ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ МЕТОДИКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	25
Парпан В.І., Попадюк В.Д. ВКЛАД ЛАБОРАТОРІЇ ЛІСІВНИЦТВА В РОЗРОБКУ НАУКОВИХ ЗАСАД ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	28
Яцик Р.М., Дейнека А.М., Целень Я.П., Ступар В.І., Гайда Ю.І., Гайдукевич М.Є., Сав'як Г.М., Нагнибіда І.Я. ВПОРЯДКУВАННЯ ПОСТІЙНОЇ ЛІСОНАСІННОЇ БАЗИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	30
Бродович Р.І. НАУКОВИЙ СУПРОВІД ПРИСКОРЕНОГО ЦІЛЬОВОГО ЛІСОВИРОЩУВАННЯ ШВИДКОРОСТУЧИХ ДЕРЕВНИХ ПОРІД В КАРПАТАХ.....	37
Шпарик Ю.С. НАУКОВІ ОСНОВИ ПЕРЕФОРМУВАННЯ ПОХІДНИХ ЯЛИННИКІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.....	40
Буняк В.І., Гайдукевич М.Є., Пряжко Н.О. ТИС ЯГІДНИЙ (TAXUS VASSATA L.) В БОТАНІЧНОМУ ЗАКАЗНИКУ "КНЯЖДВІРСЬКИЙ".....	46
Воробчук В.Д. ЛІСФОНД БУКОВИНИ І ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	50
Гайда Ю.І., Яцик Р.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ЗБЕРЕЖЕННЯ І СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ЛІСОВОЇ АРБОФЛОРИ В УКРАЇНІ.....	54
Ганжа Д.Д. БІОГЕОХІМІЧНА ІНДИКАЦІЯ ДОВГОЖИВУЧИХ РАДІОНУКЛІДІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ЗОНИ ВІДЧУЖЕННЯ.....	61